

Alment - privat í frálendavinnu!

Oddagrein

HÓAST gongdin í sambandi við eina komandi føroyska frálendavinnu líkasum lutvíst er steðgað upp, nú biðað verður í eftir eini loysn í marknaðarleiðingini millum Føroyar og Bretland, verður tó arbeitt á mongum økjum at gera klárt til 1. útbjóðing, ið verður í 1999.

OLJUFELØGINI hava gjørt sitt heimaarbeiði og eru mestsum klár. Umframt at biðja eftir eini loysn í marknaðarleiðingini fylgja tey eisini við, hvat hendir í spurninginum um eina kolvetnissskattalóg. Oljuráðleggingarnevndin fer fyrsta dagin at viðgera tann spurningin. Aðrir spurningar um eitt nú útgerðarhættir og leiklutin hjá føroyskum ídnaði í eini komandi frálendavinnu eru eisini frammi.

SPURNINGURIN um føroyska luttøku í sjálvari oljuleitingini er eisini frammi javnan. Her verður m.a. hugsað um føroysk oljufeløg, sum vilja vera við frá byrjan sum partur av útlendskum oljusamtøkum. Herfyri hevði Sjónvarpið samrøðu við formannin í einum av privatum føroysku oljufeløgum, sum vísti aftur óttanum hjá umboðum fyrri útlendskum oljufelagum, at tað fer at verða kappingaravlagandi, um ávís oljusamtøk, sum gera avtalu við føroyskt oljufelag, fáa fyrminur í eini útbjóðing av júst hesi orsök.

MERKILIGA lítið hevur at verið at hoyra til ætlanina um eitt alment føroyskt oljufelag. Tað var undanfarni lögmaður, sum setti nevnd at arbeiða við hesum, men sum skilst, er arbeiðið enn ikki liðugt. Spurningurin er, um skulu hava antin privat ella almenn oljufeløg her á landi ella bæði tvey? Helst eru ymsar meiningar um tað. Hetta er so stóru álvars-spurningur, at eitt alment orðaskifti eigur at vera um spurningin, áðrenn vit fáa eina útbjóðing. Skal tað t.d. vera politiski setningurin, at tað er nóg gott við einum ella tveimum privatum oljufeløgum, sum taka upp samstarv við útlendsk samtøk, ella skulu vit eisini hava eitt alment felag, sum tryggjar føroyska luttøku í øllum loyvum, sum verða givin og ikki bert í nøkrum heilt fáum? Um vit ikki ynskja eitt alment oljufelag, eiga vit tá sum minstamark at krevja, at tað almenna er við í privatum oljufelag við í minsta lagi 30%? Velja vit at halda tað almenna útanfyri, hvørja trygd hevur so eitt privat føroyskt oljufelag fyrri at fáa nakað burtur úr í heila takið? Og tekur eitt privat føroyskt oljufelag upp samstarv við bara eitt oljusamtak, merkir tað tá, at føroyskir myndugleikar verða „tvingaðir“ til at geva hesum samtaki fyrminur ella skal hetta samtakið viðgerast á jøvnum fæti við onnur oljufeløg? Er tað kappingaravlagandi, um eitt oljusamtak, tí tað hevur avtalu við eitt privat føroyskt oljufelag fær fyrminur fram um onnur oljufeløg, sum vilja gera lögur her? Tað almenna hevur sjálvandi møguleika at fáa optión í øllum loyvum, soleiðis at tað ikki verður tilvildin, sum ræður, tá farið verður at bora. Eingin sigur, at forðingar skulu leggjast í vegin fyrri privatum føroyskum oljufeløgum, men hetta er so stórt samfelagsmál, at einki eigur at verða latið upp til tilvildina. Spurningurin er um vit hava brúk fyrri bæði privatum og almennum oljufelag og/ella vit eisini eiga at tryggja samfelagnum inntøkur frá møguligum oljuleikum á annan hátt?

Sosialurin

Sjónarmið

Bjarni Olsen, búskaparfrøðingur, skrivar

Føroyski búskapurin og ríkisstuðulin

Nú kjak hevur tikið seg upp um fullveldi, er spurningurin um týðningin av ríkisstuðlinum fyrri føroyska búskapin vordin átrókandi. Landsstýrið hevur í umbúna at seta í gongd lýsing av búskapinum í hesum sambandi. Fyri tó at kunna byrja eitt sindur meira ítróttandi kjak, áðrenn hetta arbeiðið fyriliggur, kundi eg hugsað mær at gjørt vart við, at búskaparráðið í frágætingini „Pengarshild millum Føroyar og Danmark“ frá januar 1997 hevur roynt at rokna seg fram til, hvussu stóru partur av inntøkum í Føroyum kann sigast at vera treytadur av ríkisstuðlinum. Ráðið kemur fram til, at 0,8–1,3 mia. kr. (alt eftir um ein froknar avleiðdar ávirkanir ella ikki) av inntøkum í Føroyum stava frá ríkisstuðlinum. Til samanburð kann upplýst, at bruttofaktorinntøka í 1997 er mett til 5,2 mia. kr.

Framleiðslukrivið Skulu samlaðu inntøkurnar í Føroyum ikki lækka, um ríkisstuðulin fellur burtur, skal framleiðslan í Føroyum tísil økja soleiðis, at inntøkurnar í samfelagnum økja við 1,3 mia. kr. Lat okkum rokna við einum avlønngarparti um 50% (sum er hægri enn bæði í fiskaiðnaðinum og í fiskiflotanum), og við at ringávirkanin av føroyskari framleiðslu er tann sama, sum av stuðlinum. Um so er, at nýggi framleiðsla veksur fram, sum hevur við sær eina avlønning upp á 0,8 mia. kr. og ein umsetning upp á 1,6 mia. kr., so hava ringávirkanir við sær, at tann samlaða økingin í avlønngini verður 1,3 mia. kr., og at økingin í umsetningi verður 2,6 mia. kr. Til samanburð kann upplýst, at allar okkara útlutningur í 1997 var 2,9 mia. kr.

Um ein er samdur í hesum rokniðykki, so er talan um eina sera stóra framleiðsluøking, ið krevst fyrri at varðveita livifótið í Føroyum. Framleiðslur, sum í dag ikki lona seg, skulu koma fyrri seg, so tær umseta fyrri 1,6 mia. kr. Ringávirkanir fara so at

geva 1 mia. kr. aftrat í umsetningi. Kravið til framleiðsluøking er stórt, líkamikið um hon skal fara fram yvir eitt áramál, og líkamikið um ein væntar, at framleiðsluøkingin verður innan tænanstuvinnu, ferðavinnu ella idnað.

Tillagingin

Hin høvuðsspurningur er, hvussu henda framleiðsluøking skal ikoma. Hon kemur ikki bara av sær sjálvum (heldur ikki um vit hava hálendska sjúku í Føroyum). Ókkurt má henda; lægri kostnaður, nýtt hugflog ella tilfitt.

Lægri kostnaður merkir lægri lønir, hægri produktivitet o.t. Hægri produktivitetur kann hugast, men krevur eitt sera miðvíst arbeiði og helst eisini lögur. Og tað er onki, sum úttan víðari talar fyrri, at produktiviteturin skal fara upp, um ríkisstuðulin fellur burtur.

Tað er ikki óhugsandi, at trýst kemur á lønirnar, um ríkisstuðulin fellur burtur, tí landið má annaðhvørt hækka skattir ella spara, um stuðulin fellur burtur. Bæðar atgerðir hava við sær minni virksemin og meiri arbeiðsloysi. Við øðrum orðum kann ein vænta eina tillaging, sum hevur við sær lægri framleiðslukostnað, um ríkisstuðulin fellur burtur. Talan verður fyrst og fremst um trýst niður á lønirnar. Spurningurin er so, hvussu nógv kunnu tær falla úttan, at vit fáa fráflyting úr Føroyum, sum so aftur minskar um trýstið niður á lønirnar. Í tann mun tær falla kann hugast, at virksemin í landinum økist. Men tað er vert at leggja til merkis, at fyrst má stuðulin falla burtur, so mugu lønir/kostnaðir falla og tástani kann virksemin økja. Og ongín víska er fyrri, at virksemin økist, partvíst tí fráflyting kann gera, at lønirnar ikki falla so nógv, partvíst tí lægri lønir ikki sjálvvirkandi hava við sær økta framleiðslu.

Onnur týðandi viðurskipti

Umframt marknaðarligar tillagingar kann ein

hugsa sær ymsar meira psykologiskar kendar ávirkanir, sum kunnu vera við til at fáa livifótið at hækka aftur. Vit gerast kanska meira eldhugað, um vit sjálvi hava ta fullu ábyrgdina av samfelagnum, so meira kemur burturúr. Hugsast kann eisini, at loysnir, sum ikki fáa politiska undirtøku í dag, kunnu fáa undirtøku undir øðrum umstøðum.

T.d. er tað mín fatan, at føroyski búskapurin kann geva meira av sær, enn hann ger í dag. Fyri at búskapurin skal kunna geva meira av sær krevst ein hugburðarbrotying til vinnuliga virksemin. Fiskivinnan er eitt gott dømi, har onnur atlit enn tær búskaparlugu eru ráðandi. Hetta ger, at høvuðsvinna okkara ikki verður fullt út ríkin eftir handilsligum fortreytum. Og verður høvuðsvinnan ikki ríkin eftir handilsligum fortreytum, so ávirkar tað eisini hugburðin í hinum vinnunum (og fyrri tað eisini hjá tí almenna). So eitt búskaparligt potentiál er við at reka høvuðsvinnuna eftir handilsligum fortreytum.

Yvirhøvur hevur ein miðvíst vinnupolitikkur við denti á at skapa tær røttu rammurnar fyrri virkseminum og við denti á granskning í menning av vinnunum í Føroyum stóran týðning fyrri, hvussu nógv kemur burtur úr búskaparluga í Føroyum. Møguleikarnir hesum viðvikjandi eru ikki troystir fullt út í dag. Útlitini fyrri at finna olju eru sjálvsagt eisini av sera stórum týðningi fyrri livifótið í Føroyum.

Niðurstøða

Tillagingargongdin, ið stendur av, at ríkisstuðulin fellur burtur, má sostatt roknað við at gerast bæði sera viftfevandi og sera óviss. Tær marknaðarligu fortreytirnar fyrri framleiðsluøking eru at eitt nú lønartillagingar mugu fara fram áðrenn framleiðslan kann kvinka uppfeiri. Marknaðartillagingar eru tó neyvan nóg mikið til at fáa livifótið uppaftur á stöðið, sum vit hava í dag.

Tað eru tó aðrir –

nakað óvissir – møguleikar fyrri at hækka livifótið. Føroyski búskapurin hevur, sum er (hóast vit fáa ríkisstuðul), møguleikar fyrri at geva meira av sær. Politiskt ber tað tó kanska illa til í dag at fremja tær neyðugu brotyingar. Um so er at vit hava fullu ábyrgdina av samfelagnum kann hugast, at teir politisku møguleikarnir broytast. Somuleiðis kann hugast, at vit føroyingar gerast meira eldhugaðir, um vit fáa fullveldi.

Og síðst, men helst ikki minst, er tað møgulegt at oljan kann geva okkum tað aftur, sum vit missa í livifóti, um ríkisstuðulin fellur burtur.

Tað kann væl vera, at fólk meta sjálvbjargni og sjálvsavgerðarrætt at hava stórra týðning, enn eitt stórt ella minni fall í livifóti. Tað er ein heiðurlig stöða at hava. Men eg haldi, at tað hevði verið ein virðiligur politiskur boðskapur at komið við, at vilja vit hava fullveldi, mugu vit rokna við at skula stríðast fyrri at fáa ein góðan livifóti.

Omanfyrirstandandi er skrivað út frá tí, sum eg dugi at meta í løtuni. Talan er um mína persónligu meting. Hvørki Búskaparráðið ella Hagstovan, sum eg arbeiði hjá dagliga, hava viðgjørt tað, ið eg havi skrivað. Tað kann sjálvsagt væl vera, at tað nevndararbeiði, sum landsstýrið er við at seta í verk, fer at vísa eitt úrsliit, sum ger, at eg má broyta mína niðurstøðu. Tað geri eg í so fall fegin.

Bjarni Olsen